

דרוש

בס"ד

פרשת קרח, תשע"ח, מספר 1273

דימויים ופרשנות: פרשת קורח ודימויים בספרדית יהודית

אורה שורצולד

שלא טרח ומבקש זכויות לעצמו. לא נאמר בניב 'אחרי העמל והטורח ויבוא קורח', אלא "ויקח קורח", כפי שמתחילה הפרשה.

מה פירוש "ויקח קרַח"? הפרשנויות מגוונות: רש"י (לבמ' טז:א) מפרש על פי מדרש תנחומא:

ויקח קרח – לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס "ואתפלג" נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת, וכן "מה יקח לְבָד" (איוב טו:יב), לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם. דבר אחר: 'ויקח קרח' משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים.

אבן עזרא מפרש: "ויקח קרַח - אנשים, דרך קצרה". הוא מביא משמו של רבי יונה (אבן ג'נאח), כי פירוש לקח - לקום על משה. ובהמשך הוא אומר (לפסוק ב):

ומדקדק אומר, כי נשיאי עדה הם הנשיאים העומדים על הפקודים, והם פעולים (=המושא) למלת "לקח", כאילו כתוב ויקח קרח ודתן ואבירם ואון נשיאי העדה לדבר אליהם, וזה מעט רחוק.

רמב"ן מפרש:

כוונת המדרש ב"ויקח קרַח", שלקח עצה בלבו לעשות מה שיספר, כי הלקיחה תאמר על העצה והמחשבה. וכן "מה יקח לְבָד" (איוב טו:יב), מה מחשבה יקח לך לבך.

בתלמוד הבבלי (סנהדרין קט ע"ב), מוסיפים פירוש: "ויקח (קרח) אמר ריש לקיש: שלקח מיקח רע לעצמו. קרח - שנעשה קרחה בישראל".

ובמדרש מדבר רבה (וילנא, פרשה יח ב): "הוי ויקח קרח - שבדברים רכים משך לבם".

ואגב, מקומה של האישה לא נפקד מן הפרשנויות על "ויקח קרַח": לפי מדרש במדבר רבה (וילנא, פרשה יח:ד) "לקח טליתו והלך ליטול עצה מאשתו". ובילקוט שמעוני (תורה, פרשת קרח רמז תשן) "אמר ריש לקיש: שלקח מיקח רע לעצמו... זו אשתו של קרח" (המסיתה אותו כנגד משה).

בפרשתנו באו קורח הלוי ודתן ואבירם מבני ראובן, וביקשו גדולה לעצמם. קורח ביקש ליטול חלק במעמדם ובתפקידיהם של המכהנים בקודש, ודתן ואבירם ערערו על מנהיגותו של משה. המרד שקראו הביא לפילוג בעם ובסופו של דבר לעונש קשה שבו הם נכחדו, וגם הייתה מגפה בקרב אלו שלא נספו עמם. בעקבות זאת מיסד ה' את כהונת אהרון ובניו בני הלויים לעבודת ה' באוהל מועד.

בעברית החדשה קיים הדימוי "עשיר כקורח", המוכר לי מן הספרדית-היהודית (לאדינו). שם אומר הניב: ריקו קומו קורח, שהוא המקבילה של "עשיר כקורח". לא מצאתי במקורותינו העבריים את המקור לביטוי העברי. מהו מקורו אם כן? כנראה מדובר בפרשנות על סמך דברי התלמוד הבבלי במסכת פסחים (ק"ט ע"א):

אמר רבי חמא בר' חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרח, ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסורוס, ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. ... "עֶשֶׂר שְׁמוֹר לְבַעְלֵי לְרַעְתּוֹ" (קו' היב), אמר רבי שמעון בן לקיש: זו עשרו של קרח, (שנאמר) "וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם", אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו, אמר רבי לוי: משאוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח, וכולהו אקלידי וקליפי דגלדא (=וכולם מפתחות ומנעולים של עור ולא האוצרות עצמם).

אחרי שביירנו את מקור הביטוי "עשיר כקורח", אני מבקשת להעלות כאן ניב נוסף הקשור בפרשה. ניב זה היה מצוי בפי תלמידי חכמים דוברי ספרדית יהודית: אחרי העמל והטורח ויקח קורח. כל המילים עבריות, אבל זהו ניב ספרדי-יהודי. פירושו - אחרי שהכול התאמצו והשתדלו לבצע דבר מה, בא אדם

* פרופ' (אמריטה) אורה שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות שמיות, אוניברסיטת בר-אילן; חברת האקדמיה ללשון העברית.

קאב'זבאשו קומו משה רבנו - 'שפל ראש
כמשה רבנו', על פי הכתוב: "והאיש משה ענו
מאד מפל האדם אשר על פני האדמה" (במ'
יב:ג).

פוב'רי קומו איוב - 'עני כמו איוב'. המילה
פוב'רי בספרדית יהודית פירושה גם עני וגם
מסכן, מתוך תפיסה שעני הוא מסכן. אמנם
איוב החל את חייו כעשיר וגם סיימם כעשיר,
אבל אחרי שהשטן פגע בו ובמשפחתו הוא
נותר חסר כול, חסר נכסים וחסר בני משפחה.
בעברית בת-זמננו מקובל הצירוף "ייסורי איוב"
ככינוי לסבל רב. שום ניב לא נוצר על איוב,
לציון דמותו החיובית, המאמינה בה' ומקבלת
עליה את הדין.

פואירטי קומו שמשון - 'חזק כשמשון'.
הביטוי מבוסס על דמותו רבת הכוחות, כפי
שהיא מצטיירת בשופטים י"ד-ט"ז.

ג'וסטו קומו שלמה המלך - 'ישר כשלמה
המלך'. המילה 'ג'וסטו' בספרדית יהודית
מציינת אדם צודק, ישר, הגון, וקרוב לוודאי
שהדימוי נוצר בעקבות משפט שלמה, שבו
שפט את שתי הנשים והכריע למי שייך הילד
החי (מל"א ג:טז-כז).

אימוזו קומו אבשלום - 'פה כאבשלום'.
דימוי זה מבוסס על יפי תוארו של אבשלום
המתואר בשמו"ב יד:כד: "וכאבשלום לא היה
איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד
קרקדו לא היה בו מום".

אסיים בדימוי שאינו מצוי במקרא, אלא
מוסק מהתנהגותו של חכם מחכמי המשנה:

פאסינסייזו קומו הלל - 'סבלני כהלל'.
נאמר על הלל שהיה עניו, לא סבלני. אבל
סיפורי האגדה שסופרו עליו העידו עליו
שסבלני היה. כאותו מעשה בשני אנשים
שהימרו זה עם זה שיצליחו להקניט את הלל
ולהרגיזו, ואחד מהם הטרידו שוב ושוב
בשאלות בערב שבת, בשעה שהלל התכונן
לשבת. בכל פעם בא ושאל שאלה אחרת, והלל
נאלץ להתלבש ולצאת לקראתו כדי לענות על
שאלותיו. למרות השעה הדוחקת ענה הלל
בסבלנות רבה ולא התרגז על השואל, שבסופו
של דבר הפסיד בהתערבות (אבות דרבי נתן
נוסחא א פרק טו, ד"ה מה היה ענותנותו של
הלל הזקן). נראה שהסיפור הזה היה היסוד
לדימוי של הלל כסבלני.

כפי שאמרתי לעיל, אותם דימויים,
שמוזכרים בהם אישים ממסורת ישראל, נוצרו
במסורת דוברי הספרדית היהודית. הם
מיוחדים ליהודים, מבוססים על הטקסטים
העבריים ופרשנותם, וזר לא יבין אותם.

כלומר, לפנינו כמה פירושים ל"ויקח קרח":
1. פילג את האנשים, נחלק מהם; 2. משך ראשי
העם בדברים, ויש אומרים בדברים רכים;
3. משך אחריו אנשים; 4. התקומם כנגד משה;
5. לקח עצה בלב, חשב מחשבות - כנראה
בהשראת אשתו; 6. לקח מיקח רע לעצמו, הרע
לעצמו. כל הפירושים האלה, בידי המפרשים
והמדרשים, אינם רומזים אל המשמעות
המובעת בפתגם העממי בספרדית היהודית,
המבוסס על סיפור המעשה: בא קורח ותבע
לעצמו כבוד ומעמד שלא היה ראוי להם
מלכתחילה, כי לא עשה מאומה עד אז.

קורח אינו הדמות המקראית היחידה
המשולבת בניבי הספרדית היהודית. עולם
עשיר בדימויים נפוץ בקרב דוברי הספרדית
היהודית, ורבים מהדימויים בו מבוססים על
ידע יהודי פרגמטי מוקדם, המאפשר את
הבנתם. לדובר שאינו מכיר את הטקסטים
היהודיים המסורתיים ואת פרשנותם, המילים
יכולות להיות ברורות, אבל הקשרן לא יובן. כך
למשל, בדומה לקורח, גם המלך אחאב זכה
לביטוי **יקו קומו אחאב** 'עשיר כאחאב', רמז
לעושרו של המלך, שלמרות עושרו הרב חמד
את שדה נבות הזרעאלי כמסופר במל"א כ"א.

בספרדית היהודית, שלושה אישים
מקראיים הם התגלמות הרוע: בלעם שביקש
לקלל את בני ישראל ויצא מברכם, פרעה
שהעביד את בני ישראל בפרך במצרים, והמן
שביקש להשמיד את היהודים, כמתואר
במגילת אסתר. בספרדית יהודית: **מאלו קומו**
בלעם 'רשע כבלעם', **מאלו קומו פרעה** 'רשע
כפרעה' ו**מאלו קומו המן** 'רשע כהמן'.

להלן כמה מן הדימויים בספרדית יהודית
הקשורים בדמויות מקראיות, והנובעים
מהפרשנות או מהמדרשים הדנים באותם
אישים:

אלטו קומו גולית - 'גבוה כגולית'. על פי
התיאור בספר שמו"א יז:ד: "ויצא איש הפנינים
ממחנות פלשתים גלית שמו מגת, גבהו שש
אמות וזרת", היה האיש גבה קומה, וגובהו
הרתיע את הלוחמים של שאול בעמק האלה.

אלטו קומו עוג - 'גבוה כעוג'. ומניין שהיה
עוג גבוה? לפי המקרא היה עוג פליט מן
הרפאים שהכו אמרפל וחבריו בעשתרות
קרנים, ככתוב בבראשית יד:ה. על הרפאים
נאמר במפורש שהיו ענקים: "רפאים יחשבו אף
הם קענקים והמאבים יקראו להם אמים" (דב'
ב:יא), וההקשרים ברורים: עוג היה מן הרפאים
לפיכך נחשב ענק בגובהו, גם מתוך רמיזות
שבמקרא עצמו וגם על פי פרשנויות¹.

¹ ראו גם ספרי דברים עקב פסקה נ"ב; רמב"ן
לבמ' פרק כ"א, על סמך דב' ג:י.

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הדף השבועי יוצא לאור
על ידי הפקולטה למדעי היהדות ולשכת רב הקמפוס

בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
יש לשמור על קדושת העלון